

Steven Arnfjord

Hjemløshed i Nuuk – et kritisk sociologisk og planlægningsperspektiv

Abstract

Homelessness in Nuuk is a social issue that has been known for several years. In the 1970s Nuuk got its first shelter for women. In the 2010s some attention in the field has emerged with the establishment of a municipal night shelter and the opening of the Salvation Army day shelter and a Kofoeds Skole in Nuuk. Homelessness has not nearly gotten the same social policy focus as has children and their families. The lack of political attention to this topic is one of the reasons why there are yet large public planning challenges to be solved. In research based on prolonged fieldwork we can observe several challenges when homeless citizens try to engage with public agencies. The article draws on fieldwork and data from interviews in the field of social welfare and health care since 2010. A critical sociological perspective can create a new understanding of the challenges that lie in process of strengthening disempowered citizens' autonomy. The article brings excerpts from interviews regarding the direct experience of the encounter between disempowered citizens and public systems. It points to some solutions through an enhanced cross-sectorial and communicative action. Public systems can, without losing function and power, hand over sovereignty to the citizens. Such efforts may in the long run create a more equal Greenlandic society.

Det offentlige kan ikke løse alle problemer. Det ville være godt, hvis vi kunne. Så er det godt, at sådan nogle som jer kan træde til (Vittus Qujaukitsoq (Nalakkersuisoq for erhverv) – tale ved åbningen af Kofoeds Skole i Nuuk, juni 2016).

Der er behov for, at man strategisk får fulgt op og sagt, hvad er det for nogle strategier der skal til, for at vi får flere socialt udsatte i uddannelse og arbejde (Formanden for Rådet for Socialt Udsatte, Jan Sjørnsen (DR2 Morgen 2016)).

Antallet af hjemløse er stigende i Nuuk. I denne artikel fokuseres der på, hvorledes en styrket social planlægningsindsats kan forbedre forholdene for mennesker, som er ramt af svære udfordringer. Artiklen¹ bygger på en række resultater fra et årelangt feltarbejde og kvalitative interviews i miljøet omkring hjemløshed fra to forskningsprojekter, som henholdsvis ser på hjemløshed og tuberkulose (Arn fjord et al. 2016) og på de sociale dynamikker omkring hjemløshed (Arn fjord og Christensen 2016). Efter en rammesætning omkring hjemløshed i Grønland følger en kort teoretisk konceptualisering af det sociale planlægningsbegreb og kritisk sociologi. Dernæst præsenteres feltarbejdet, som afrundes med en fremadrettet konklusion.

Hjemløshed i en grønlandsk sammenhæng

Det første nødherberg for kvinder blev oprettet i Nuuk og fungerede fra 1970'erne og til 1990'erne (Vammen 2003; Jensen 1982). Det var ikke et offentligt initiativ, men var drevet af KFUK (Kristelig Forening for Unge Kvinder). Der findes ikke mange grønlandske nyhedskilder om hjemløse i 1970'erne. Først i 1990'erne kom der nogle få case-baserede artikler, som beskrev livet som hjemløs i Nuuk. En mand fortæller f.eks., at det er turene ud og ind af Anstalten, der er årsagen til, at han er hjemløs (Kleist 1997). Avisartikler om hjemløse stiger i frekvens efter årtusindskiftet med flere reportager om livet på gaden i Nuuk og estimerer inde fra miljøet om, at der i år 2000 var 100 hjemløse i byen. Nuuk slår i 2008-09 dørene op for et offentligt herberg, og sidenhen er medieopmærksomheden steget. Forskning i hjemløshed har derfor både historisk og aktuel relevans, da problematikken har eksisteret i hovedstaden i 30-40 år, uden at denne sociale problemstilling har fået egentlig forskningsmæssig opmærksomhed.

Der er ingen præcise opgørelser over antallet af hjemløse. Det hænger sammen med de store udfordringer, der er forbundet med at afgøre, hvordan vi skal definere hjemløshed, og hvilken metode vi skal bruge til at kortlægge problematikken omfang og karakter. Det gør sig gældende i flere hjemløsestudier, at man må arbejde ud fra et estimat omkring det faktiske tal. Gruppen af hjemløse er ofte meget mobile, og hjemløshed kan som en tilstand variere mellem at være kort- eller længerevarende. Preben Brandt, som er tidligere formand for Rådet for Socialt Udsatte, har defineret hjemløshed således:

Hjemløse, forstået i en socialpolitisk kontekst, er mennesker, der, ud over at mangle en bolig har en række komplicerede og gensidigt forstærkende sociale og helbredsmæssige vanskeligheder, der giver dem problemer med at indgå

1 Tak til redaktionen og de to reviewere for konstruktive kommentarer, som har været med til at skærpe fokus og argumentation. Dele af feltarbejdet er muliggjort med forskningsmidler fra Sundhedsstyrelsens TB pulje.

i nogle, men langt fra alle sociale sammenhænge. Mange af disse forhold er dybt forankret i den enkeltes liv og langt fra sådan lige at gøre noget ved (Brandt 2013).

Herhjemme har vi set konservative estimer, der vurderer, at antallet af hjemløse i Nuuk er på omkring 100 (Departementet for Familie og Sundhed 2008; K. E. Hansen and Thor 2013). De to citerede referencer er begge tilbageholdende med et præcist tal, og arbejder metodisk med at sammenlægge antallet af borgere uden en bopælsadresse med antallet af udsættelser. I den seneste rapport deltog en socialrådgiver i opøgningen og optællingen af antallet af hjemløse. Problematikken med den store mobilitet er også kendt af canadiske forskere, som har set på ungdomshjemløshed:

Many youth experiencing homelessness are difficult to locate in order to count them. These youth are couch surfing, moving back and forth from their family home, in and out of foster care, etc. Researchers made many attempts to work with schools and community organizations in order to outreach to these youth (Albert, Penna-Cooper, og Downing 2015).

Optællingsmæssigt er mobiliteten en udfordring, men det viser os også et bevægelsesmønster mellem bygder, mindre byer og byer som Ilulissat, Sisimiut, Nuuk og Qaqortoq. Hjemløshed er primært et urbant fænomen, men forekommer også i mindre byer. F.eks. besluttede Kommuneqarfik Sermersooqs udvalg for Velfærd, Arbejdsmarked og Erhverv i april 2016 at oprette en varmestue i Paamiut. Ifølge udvalgsreferatet var der 25 hjemløse borgere i Paamiut med 1.450 indbyggere (Kommuneqarfik Sermersooq 2016a). Vender vi igen blikket mod Nuuk, så er befolkningstallet siden 2006 steget fra 14.583 til 17.316 indbyggere i 2016 (Grønlands Statistik 2016). En stigning på 18,7 procent på 10 år. En mindre del af tilflytterne kommer uden et job og har ingen bolig på hånden. De bor hos deres familie eller må trække på deres netværk for at have et sted at bo. Denne strategi har ofte en kort tidshorisont, hvorefter de må flytte igen og finde et nyt sted at bo, hvis ikke de skal ende på gaden.

Ventetiden på en offentlig bolig i Nuuk er over 20 år. På Nuuks private boligmarked opereres der med kvadratmeterpriser på over 20.000 kr. Det kræver en husstandsindkomst på godt 600.000 kr. om året at kunne betale af på et boliglån. Den grønlandske årlige gennemsnitsindkomst er på 218.000 kr. (Grønlands Statistik 2015). Bolig-job-ordninger, dvs. job med tilhørende bolig gælder typisk kun for ansatte i offentlige stillinger med mellemlange og lange uddannelser: skolelærere, sygeplejersker, læger, socialrådgivere og ansatte i offentlige administrationer (Kommuneqarfik Sermersooq 2016b).

Det private boligmarked henvender sig ikke til den gennemsnitlige lønmodtager. Uden en årsindtægt over gennemsnittet eller et job med tilhørende bolig har man som tilflytter

stærkt begrænsede muligheder for at betale for en bolig, hvilket kan presse ressourcesvage grupper ud i hjemløshed. For nogle er interne flytninger i Grønland ikke en god løsning, og som resultat heraf ender en del med helt at forlade landet og søge mod Danmark og særligt mod storbyerne Aalborg, Aarhus, Odense og København, hvor der er iværksat sociale tilbud henvendt til folk fra Grønland. Men en flytning til Danmark er langt fra altid en god løsning. Rådet for Socialt Udsatte har udgivet to rapporter, som vidner herom. Rapporterne har fokus på især hjemløse grønlandske kvinders situation (Rådet for Socialt Udsatte 2014; Rådet for Socialt Udsatte 2016). Rapporterne indeholder blandt andet reportager om sprogproblemer og problemer med adgang til uddannelse og arbejdsmarked. Disse problemer skyldes blandt andet, at kvinderne ofte kommer ind i *disempowered*/ressourcesvage netværk.

Planlægningsteoretikeren John Friedmann sammenstiller *disempowerment* med mennesker, der er uden for den normale indflydelse, som politiske borgere med autonomi over eget liv nyder (Friedmann 1992). Selvom kvindernes situation kunne opfattes som et delt ansvar mellem Grønland og Danmark, så er begge lande i Rigsfællesskabet tilbageholdende med at erkende og handle på problematikken (Arn fjord 2016). I andre arktiske områder er der en længere tradition for forskning i hjemløshed. Et studie fra Alaska kobler, lidt singulært, hjemløshed til alkoholmisbrug (Travis 1991). Det amerikanske studie fokuserer dog også på sociale faktorer og konkluderer, at oprindelige folk i Alaska var overrepræsenterede i bunden af samfundet i forhold til ikke-oprindelige folk. Canadiske studier viser, hvordan boligpolitik og overbelægning i almindelige hjem har en direkte relation til sundhed (Lauster og Tester 2014). Den canadiske geograf og hjemløshedsforsker Julia Christensen argumenterer for, at vi må forstå hjemløshed i arktiske områder som mere end materiel hjemløshed. Hun kritiserer eksempelvis en tidligere romantiserende og dermed bagatelliserende kobling mellem hjemløshed og de oprindelige folk som har haft en nomadekultur:

”[It is] Undermining the real significance of material homelessness when one is living on his or her ancestral homelands” (Christensen 2013).

Grønland adskiller sig fra Alaska og Canada ved at have mere suverænitæt over jordbesiddelser og ved at være suveræne i kontrollen over egen social-, sundheds- og boligpolitik. Når vi ser på det grønlandske velfærdssystem generelt, så kæmpes der med socialpolitiske udfordringer på flere fronter: En stor minoritet af børn oplever omsorgssvigt (Kristensen, Christensen og Baviskar 2008; Pedersen og Bjerregaard 2012), og senest har vi set en øget opmærksomhed omkring kvinder i voldelige parforhold (Fievé og Hansen 2016; Poppel 2016). Disse problematikker får en del mediedækning og som følge heraf også politisk bevågenhed. Opmærksomheden på hjemløseområdet har været mindre i omfang, og dermed risikerer hjemløseproblematikken at vokse sig så omfattende, at det vil kræve langvarige sociale indsatser at reetablere velfærdsniveauet blandt borgere ramt af hjemløshed.

Social planlægning og sociologisk marxisme

Jeg sætter i det følgende lighedstegn mellem planlægning og social planlægning. Davidoff kalder planlægning ”The contentious forming of social policy” (Davidoff 1965). Social planlægning er en social handling, som har fokus på advokering på vegne af disempowered grupper i samfundet (Roach and Rosas 1972). Den australske professor i byplanlægning Leonie Sandercock anskuer social planlægning som en kritisk opgave, der fokuserer på social retfærdighed og advocacy (Sandercock 2004).

Friedmann argumenterer for, at planlægning består af tre centrale opgaver: En filosofisk, hvor fokus er på den menneskelige dimension i en hvilken som helst planlægningsfase. En tilpassende, som ser på hvordan planlægningen kan realiseres. Den sidste opgave handler om translation. Her arbejdes der med at forstå, hvordan øvrige videnskaber forstår planlægning via nabobegreber, som f.eks. deltagelse og *empowerment*. Social planlægning bliver relevant i forbindelse med tværsektorielt arbejde omkring hjemløse i Nuuk, fordi vi inden for dette paradigme kan lokalisere begreber og et sprogbrug, som informerer os om, hvordan politikker og forbedringer af det tværsektorielle arbejde kan *empower* gruppen af hjemløse i Nuuk. Teori omkring social planlægning sammenkobler relationer mellem borgerne og den struktur, som de som aktører og mulige forandringsagenter indgår i. Her ses en tydelig kobling til Marx’ 11. Feuerbach tese: ”Filosofferne har kun *fortolket* verden forskelligt, men hvad det kommer an på, er at *forandre* den” (Marx og Engels 1973).

Med socialplanlægningsbegrebet opnås der et gennemgående fokus på, hvordan en politisk ide eller nye måder at forbedre tilværelsen på kan ske ved at inkludere samfundets borgere. Friedmann foreslår, at man tager udgangspunkt i, hvad der virker i småskalaprojekter, men at disse oftest overses af en stat eller helt ignoreres. Han tager selv udgangspunkt i Sydamerika, hvor han har været involveret i flere småskalaprojekter. I Friedmanns senere arbejde refererer han direkte til Bent Flyvbjerg, som har centrale pointer omkring casesdesignet. Flyvbjerg snakker om den kritiske case, der har meget tilfælles med Friedmanns ældre koncept omkring småskala, der har en strategisk værdi, når det relateres til en mere generel problemstilling. Det er langt fra altid den gennemsnitlige case, der har strategisk værdi. Værdien findes oftere, siger Flyvbjerg, i cases som tager eksemplerne eller eksperimenterne et skridt videre end det gennemsnitlige (Flyvbjerg 2001: 77). Cases omkring hjemløshed i Nuuk kan være et kritisk eksempel på, hvordan et småskalaprojekt kan eksemplificere, hvordan et offentligt system kan styrke den tværsektorielle indsats. I et planlægningsperspektiv handler det om: A) Hvad er problemet, B) Hvordan kommer vi videre, og C) Med hvem når vi i mål.

I socialplanlægningsforskning er handling indlejret i designet. Det er dog relevant at tilføje en yderligere faglig dimension i tråd med det, Friedmann blev citeret for ovenfor – som hedder translation – for at få nye faglige begreber til at forstå planlægningsprocessen med. Det sættes her i forbindelse med sociologen Erik Olin Wrights arbejde med neomarxistisk socio-

logi. Wright har moderniseret forståelsen af Marx blandt andet med afsæt i, at vi ikke behøver at adaptere et nært doktrinært forhold til den totale marxisme, når vi ønsker at anvende dele af Marx' teori (Wright 1997). Med sin læsning af Marx er Wright forenelig med David Harvey, som er "Marx-kender"² og i en videooptaget forelæsning fortæller om at praksisorienterede læsninger af Marx. Hvis han ikke kan operationalisere et af Marx' begreber, så forkaster han det. For Marx var ikke Gud: "He got some things crazily wrong ... But he also wrote about loose ideas that needed to be taken up. What comes out of reading that Marx is infinite possibility and interpretation" (Lighthart 2014). Hvis vi forfølger disse moderne læsninger af Marx, så er det nu mere legitimt at anvende og modernisere klassebegrebet fra det Kommunistiske Manifest (Marx og Engels 2015), tanker om forandring fra Feuerbach-Teser og ideerne om fremmedgørelse fra Marx' tidlige filosofiske arbejder (Marx og Engels 1998; Marx 1959). Uden at skulle blive totalitære og snakke om oprør i gaderne for at bringe systemet i sæk. En mindre nation som Grønland har også en mindre kritisk masse. Man kan derfor ikke altid forvente et kvalificeret feedback fra et offentligt system og igen uden at dette i den anden yderlighed kammer over i et autonomt overdrev a la: "Lad os besætte regeringsbygningen og guillotiner de ideer, som ikke stemmer overens med vores egne".

Symbiotisk Transformation

Erik Olin Wright har studeret, hvorledes marxistiske begreber kan revitaliseres og tilpasses nutidens globaliserede verden. Han beskæftiger sig med mange af de samme koncepter som Friedmann og Harvey, men med et fokus på kritisk sociologi. Wright har sammen med Athon Fung arbejdet med småskalaprojekter eller kritiske cases, som de beskriver i fællesprojektet "Deepening Democracy." Det er cases omkring lokalsamfundsudvikling i Chicago (Fung 2003) og forsøget med sociale banker i Kerala (Isaac and Heller 2003).

En moderniseret kritisk sociologi overskrider et fagligt filter på Marx, hvilket skaber en direkte tilgang til at arbejde med teorier om transformation og empowerment. Det er foreneligt med forståelsen bag social planlægning. Wright beskriver f.eks. tre tilgange til transformation: *Ruptual*, *Interstitial* og *Symbiotic* transformation. Han simplificerer dem sidenhen ved at oversætte dem til: "At smadre systemet" (*Ruptual*), "at ignorere systemet" (*Interstitial*) og "at bruge systemet" (*Symbiotic*). Når han taler om den sidste, som er den tilgang, der anvendes i forskningen om hjemløshed, skriver Wright (2006):

Symbiotic transformations thus have a contradictory character to them, often taking advantage of a tension between short- and long term symbiotic forms of social empowerment are in the interests of elites and the dominant classes. In the long term they can shift the balance of power towards broader social empowerment.

2 Harvey vil ikke kaldes Marx-ekspert.

Symbiotiske forandringer har hos Wright en potentiel dobbeltfunktion, hvor forandringer kan ske med afsæt i f.eks. en elites interesser på kort sigt med det formål, at den bredere befolkning på længere sigt får gavn af dette. F.eks. kunne kortsigtede private investeringer i etablering af herberger for kvinder på længere sigt gavne samfundet ved at fungere som socialt sikkerhedsnet for kvinderne, som så på længere sigt kan reetablere sig som selv bærende borgere og bidrage til samfundsøkonomien.

Det ovenfor beskrevne kritiske perspektiv skal i det følgende sættes i forbindelse med et længerevarende feltarbejde, som er gennemført i Nuuk by.

Resultater fra et længerevarende feltarbejde i hjemløsemiljøet i Nuuk

I forbindelse med hjemløseforskningen i Nuuk er der igangsat et årelangt feltarbejde fra 2015 til 2016. Feltarbejdet har været et samarbejde med den lokale Frelsens Hær, som jeg har haft ugentlig kontakt med. Endvidere har jeg engageret mig i foreningen NoINIs suppekøkken og har ad den vej fået et indgående kendskab til nogle af de hjemløses udfordringer. I forbindelse med feltarbejdet er der gennemført en række kvalitative interviews med en varighed på omkring 45 minutter med sundhedspersonale, NGO-personale og socialrådgivere, som alle har berøring med borgere, der er ramt af hjemløshed. De fleste interviewpersoner er blevet identificeret via en snowball proces, og er indledningsvis blevet kontaktet via mail forud for interviewene. Alle interviews er blevet optaget og transskriberet. I forbindelse med interviewene er der spurgt ind til samarbejdet mellem sundhedssektoren, den frivillige sektor og den sociale sektor i relation til hjemløshed og marginalisering, som et lidt bredere begreb.

Der er gjort meget ud af at skjule identiteten på de interviewede. Det er en særlig udfordring i en by med 17.000 indbyggere. I den forbindelse bliver tid også en central faktor, og flere af de interviewede er i skrivende stund ikke længere ansat i den stilling, de var ansat i, da de blev interviewet. Således oplever man f. eks. i Nuuk en høj personaleomsætning inden for det sociale område (Arnfjord og Hounsgaard 2015).

I feltarbejdet har jeg talt med personale, frivillige og gæster, der kommer i Frelsens Hærs varmestue (Arnfjord 2015a). Der er også gennemført en række gadeinterviews, som ikke er optaget, men hvor data findes i noteform. De interviewede var bekendt med min rolle. Feltarbejdet har givet et stærkt empirisk grundlag for viden om hjemløshed i hovedstaden. Det har også resulteret i en oversigt over det antal personer, som frekventerer suppekøkkenet, som køres i samarbejde mellem Kalaallit Røde Korsiat Nuuk (finansiering), Frelsens Hæri (facilitering) og NoINI (operationalisering). Suppekøkkenet har åbent hver tirsdag og tilbereder mad til de mennesker, som kommer og spiser her. Nedenfor vises et display over antallet af serveringer i forårsperioden, siden suppekøkkenet åbnede i 2014.

	Totalt antal serverede tallerkener (faktiske tal)	Gennemsnitlige serveringer	Forøgelse i procent
2014 (Jan. – Jun.)	488	22	
2015 (Jan. – Jun.)	701	27	23% (siden 2014)
2016 (Jan. – jun.)	881	46	70 % (siden 2015) 109 % (siden 2014)

Tabel: Antal serveringer i NoINIs suppekøkken i forårene 2014-2016.

Tabellen viser en markant stigning, som alene signalerer et øget behov, da der ikke registreres, om folk er besluttet hjemløse. Der er ganske enkelt flere nye ansigter i suppekøkken. Der er sket en udvidelse med 23 procent fra 2014 til 2015, og fra 2015 til 2016 er der sket en stigning med 70 procent. Samlet set er der mellem 2014 og 2016 sket en stigning på 109 procent altså en fordobling af antal serveringer.

I april og maj 2016 interviewede foromtalt Julia Christensen og jeg politikere, NGO'er og offentligt ansatte i forbindelse med forskningsprojektet om sociale dynamikker omkring hjemløshed og tuberkulose (Arn fjord 2015b). Interviewene er kodet i en *grounded theory* tilgang med fokus på åben kodning (Charmaz 2006). Feltarbejdet gav informationer, som ikke blev optaget digitalt, men blev registreret i form af feltnoter. De indspillede interviews er opstillede nedenfor i et display, hvor fokus har været på tværsektorielt og tværfagligt arbejde. Generelle citater fra interviewene er gennemgået, hvorefter jeg har kondenseret dem ned til kerneudtalelser (Dahler-Larsen 2008; Kvale og Brinkmann 2009).

Informanter	Citater fra interviews mellem 2010-2016 om samarbejde og social udsathed I=interviewer / R=respondent	Kerneudtalelser (statements)
1. Sygeplejerske	<p>Fortæller om en sag med en teenager, som hun har kendskab til gennem dennes medicinske behandling.</p> <p>I: Underretter du det sociale system om den samtale, du har med hende der? R: Nej nej. I: Det må du ikke? R: Det ved jeg ikke, det har jeg slet ikke tænkt på. Jeg har jo ikke noget samarbejde med dem, så på den måde er det jo ikke sådan noget, jeg lige tænker. Jeg tænker, at jeg skal sikre mig om, at hun ikke er gravid. Hvis hun er gravid, så skal jeg sikre mig, at der er nogen, der tager hånd om det.</p>	<p>Ingen tanker om samarbejde</p> <p>Behandling er monofagligt ingen kommunikation med socialvæsnet</p>

2. Sygeplejerske	<p>R: Jeg tænker også, at kommunen kunne have gjort det lidt bedre for de hjemløse, at der var et sted, hvor de kunne være, mens de var i behandling. Så det ikke var her på hospitalet. Det virker meget mere institutionsagtigt her.</p> <p>R: Der kunne jeg godt savne noget bedre fra kommunen. Man kunne bygge et eller andet sted. Der ikke var så langt fra byen sådan lidt skærmet, hvor de kunne komme derhen måske.</p>	Der skal skabes hjemlige rammer for hjemløse i behandlingsforløb
1. NGO-medarbejder Frelsens Hær	<p>Om samarbejdet med kommunen:</p> <p>R: Jeg tror, at de (kommunen) både er skeptiske, fordi vi er en religiøs organisation, og fordi de gerne vil selv. Så de behøvede jo ikke være så skeptiske. Og jeg kan godt forstå det, og egentlig havde det også været rart, hvis vi bare kunne køre vores eget løb. Men jeg tænker, bare at man kunne finde en gylden mellemvej, når nu at vi har ressourcerne og kan stille forskellige ressourcer til rådighed, at de ikke bare griber det. De kan bare se til andre lande, hvor man har driftsoverenskomster.</p>	Kommunen ønsker ikke et delt ansvar
2. NGO-medarbejder Frelsens Hær	<p>R: Mens IA har været i opposition, der har de også lavet et kæmpe forarbejde eller hvad det hedder. Undersøgelser omkring hjemløse. Vi bliver inkluderet, og vi bliver taget med. Men der har været meget stille og roligt næsten siden sidste sommer, tror jeg. Der har ikke rigtig været så meget. Indtil da der har vi været inviteret med til forskelligt.</p>	Samarbejder handler også om den politiske stemning
3. NGO-medarbejder Koføeds Skole	<p>R: Vi har ikke nogle fastlagte møder på årsbasis</p> <p>Vi har et godt forhold til både sundhedssektoren og socialvæsnet. De har været her alle sammen og besøgt stedet. Jeg ved, hvem jeg skal kontakte, hvis der er noget.</p>	<p>Ingen faste møder</p> <p>Positiv kontakt og godt netværk</p>
Socialrådgiver	<p>R: Der er mange frustrationer ude i byen, eller hvad skal man sige. Der er mange frustrationer til kommunen. Vi er handlemyndighed. Det er os, der skal tilbyde. Det er os, der skal komme med muligheden. Det er os, der skal handle på de forskellige ting. Men virkeligheden er jo en anden. Vi har jo meget få handlemuligheder øh, og det har de forskellige myndigheder som sundhedsvæsnet f.eks. meget svært ved at forstå, hvorfor vi ikke bare lige kan tilbyde hjemløse en bolig, hvorfor vi ikke bare sørger for, at barnet (til en ung mor) kommer i vuggestue, hvorfor sørger vi ikke for sådan noget. Så når vi ikke kan tilbyde det, så får vi et svært samarbejde.</p>	<p>Frustration mod socialvæsnet</p> <p>Oplever en ensidig forventning om at det offentlige løser alle sociale problemer</p> <p>Samarbejdet er svært</p>

Tabel 1: Display over interview

En generel konstatering er, at ingen peger på et struktureret forum, hvor forskellige sektorer mødes. Kofoeds Skole melder som det eneste sted, at de har et godt netværk. Det er vanskeligt at få øje på åbne kommunikationskanaler mellem de forskellige sektorer. Der tænkes monofagligt. Støder man f.eks. i sundhedsvæsenet på en patient med sociale problemer, tænker man ikke umiddelbart på at kontakte socialvæsenet. I socialvæsenet oplever man, at der er ensidige forventninger til, at socialvæsenet løser alle sociale problemer. Denne mangel på samarbejde og kommunikation skaber revner i det offentlige system, hvor mennesker uden ressourcer til at råbe op risikerer at falde i. Erfaringen med at falde ned i revnerne mellem systemerne kommer til udtryk i nedenstående uddrag fra interviews med Inuk, Simigaq og Christian. De er alle anonymiseret. Nedenfor præsenteres uddrag fra interviews. Det ene med Inuk har jeg foretaget, og det andet interview med Simigaq er fra et interview, som hun har givet til en dansk journalist.

Inuk:

Jeg var gået til lægen med min arm, fordi det gjorde ondt. Lægen kiggede på armen og sagde, at jeg havde brug for en operation. Så hørte han, at jeg var hjemløs, og så kunne jeg pludselig måske ikke blive opereret alligevel, fordi det ville kræve noget genoptræning. Lægen sagde, at jeg skulle have et fast sted at bo, så jeg kunne komme fast på sygehuset og få genoptrænet min arm. Jeg kunne ikke bo på patienthotellet imens, fordi det kun er for folk uden for Nuuk.

Simigaq:

Vi har været på venteliste til en bolig i mange år. Det er ikke nemt at komme ind. Og man kan ikke få et arbejde, hvis man er hjemløs. Folk vil ikke give et arbejde til en hjemløs. Det er min drøm at få et hjem og et job.

Christian (uddrag fra feltnoter):

Jeg havde vagt i suppekøkkenet, og ind kommer Christian, som er fast gæst. Han bliver 60 år i år, siger han. Jeg tror Christian må være lidt dement,³ for han gentager sine historier mange gange og har svært ved at holde fokus i en samtale. Han fortæller, at nogen fra kommunen kom hjem til ham og begyndte at rydde op. Der har ikke været ryddet op i flere år, siger han. Det lugter noget, siger han, som om han gentager, hvad de sagde til ham. Christian bor i mit boligområde, og jeg kender ham rimelig godt. Han ryster lidt på hovedet og kigger ned i gulvet. "Hvad tænker du på," spørger jeg. "Jeg tror, de smider mig ud," siger han, "så må jeg nok hellere

3 Rent etisk, så kender "Christian" (anonymiseret navn) mig nu gennem over et år. Jeg har fortalt åbent, at jeg også forsker. Det bliver der ikke lagt skjult på. Man kan diskutere, om brugen af denne note er etisk korrekt, men på den anden side, så fortæller den om en alvorlig social situation, som trænger til at blive belyst.

tage på herberget i fremtiden." Jeg spørger ham, om han har betalt husleje. Han siger: "Nej ikke i 4-5 år nu, det tror jeg ikke." Sandheden er nok, at Christian ikke ved, om han *har betalt sin husleje. Hvis han er lidt dement, som jeg har en formodning om, så har han brug for et omsorgsfuldt sted og bestemt ikke Nuuks frysende gader.*

Det empiriske materiale ovenfor skaber en historisk forbindelse til det tidligere refererede indslag fra journalisten P. Kleist om manden i 1997, hvis recidiverende forhold til Anstalten havde gjort ham hjemløs. Der har i 30-40 år været socialproblematisk furore i Nuuk, hvor folk er faldet igennem og er blevet hjemløse. I de korte uddrag, som der er plads til her, vidner det om en generel mangel på samarbejde og kommunikation internt og imellem de offentlige sektorer. Man får øje på flere kommunikationsbrist mellem borgeren og systemet. Det er ikke usædvanligt, at gæsterne i suppekøkkenet ikke kan forklare eller genfortælle, hvad de har fået at vide på socialkontoret eller på hospitalet. Det er ikke altid tydeligt for dem, hvad der blev sagt til dem.

Udfordringer mellem sektorerne med at samarbejde og skabe sammenhængende indsatser på tværs for borgerne er perspektiveret i en teoretisk forståelse af dels socialplanlægning og kritisk sociologi. Disse tilgange kan, når de fusioneres, byde ind dels med en kritisk analyse af hjemløses situation i Nuuk, samtidig med at vi fra disse teorier henter et operationeliseret fremtidsorienteret koncept omkring socialplanlægning, som om muligt kan forbedre situationen.

Konklusion: en mulig fremtidig løsning

I denne artikel har opgaven været at påbegynde en afdækning af problematikken omkring hjemløshed i Nuuk. Problematikken er historisk. Den er langstrakt, og den er strukturelt betinget i den forstand, at vi ser udfordringer observeret af repræsentanter fra den frivillige sektor med enkelte undtagelser. Man ser et behov for et øget og forbedret samarbejde mellem sundhedsvæsenet og socialvæsenet.

En problematik med disse udfordringer og med Nuuks tætte samfund taget i betragtning kan hente ny forståelse i en mulig fusionering af teoretiske aspekter fra kritisk sociologi og socialplanlægning. Fusionen skaber et brugbart analytisk koncept, som vi her kan kalde: Planlagt forandringsorienteret empowerment. Dette operationelle koncept inddrager essensen fra social planlægning med en moderne forståelse for symbiotisk transformation. I det trefasede planlægningsdesign, som er omtalt ovenfor, (Hvad er problemet, Hvordan kommer vi videre, og Med hvem når vi i mål) kan vi derfor gå videre med at:

- 1) Begynde med at identificere en disempowered gruppe og se på, hvorledes aktørerne i det tværsektorielle felt forholder sig til denne (Hvad er problemet).

Det kræver en åbenhed over for fænomenet hjemløshed og i fremtiden også en differentiering af den samlede population til mindre enheder. Der er tidligere peget på, at gruppen kunne inddeles i Unge, Mænd 35+, ældre og kvinder (Christiansen 2016). Kvinder er en overordnet kategori inden for hjemløshedsforskning i forhold til f.eks. unge eller ældre, hvor der naturligvis også figurerer kvinder. Der eksisterer egentlige paradigmer som feminisme og socialfaglig teori og metode, som eksklusivt fokuserer på kvinder som en udsat gruppe. Derfor denne adskilte kategori. For hver gruppe vil der skulle gennemføres en grundigere identificering og undersøges, hvilke visioner, målsætninger og konkrete indsatser aktørerne i det tværsektorielle felt vil kunne anvende i relation til og dialog med grupperne.

- 2) Hvorledes planlægger man i Nuuk at løse udfordringer omkring disempowerede borgere, her forstået som hjemløse (Hvordan kommer vi videre).

Hvis en sektor støder på problematikker, som kræver et bredt og involverende samarbejde med andre sektorer, hvordan løses det så bedst? Et forslag kunne være at sektorerne gik sammen om at udvælge de visioner, målsætninger og indsatser, som der var behov for, at de løste i fællesskab. Næste skridt ville så være at udvikle og afprøve modeller for samarbejde og lave aftaler om, hvordan det skulle foregå i praksis. Det kunne ske i form af kvartalsvis planlagte møder mellem nøglepersoner fra kommune, selvstyre, NGO og repræsentanter for de hjemløse i et fora, hvor principper som tavshedspligt, sags- og journalindsigt f.eks. var afklaret. Ligeledes skulle myndigheds- og mandatforhold være afklaret, så der kunne planlægges realistiske tiltag.

- 3) Identificere muligheder for en alternativ forandringsproces som har sigte mod bæredygtig forandring (Med hvem når vi i mål).

Et tværsektorielt samarbejde som beskrevet under punkt 2 kunne indledes som et småskalaprojekt, hvor man kunne lære af erfaringer fra lignende tværgående tiltag som f.eks. tidlig indsats over for gravide, hvor der er iværksat procedurer for, hvorledes de enkelte sektorer skal samarbejde med information, således at patienten (i sundhedsvæsnet) og klienten (i socialvæsnet) mødes for at opnå en helhedsorienteret indsats i relation til den gravide kvinde (Hansen og Skafte 2009). Det, som grundlæggende efterspørges i hjemløsemiljøet, er empowerment tiltag til: Finde boliger til borgere med en lav indkomst, at der er jobs at få, at der er tilbud om misbrugsbehandling, og ikke mindst at der er samarbejde imellem de forskellige offentlige sektorer.

Her overskrides den klassiske marxistiske kritik af undertrykkende mekanismer, som når borgerskabet udnytter arbejderklassen eller kapitalkræfter fremmedgør arbejderne. Kritikken bliver i et kritisk sociologisk perspektiv handlingsorienteret. Fokus bliver på,

hvorledes vi i Grønland kan bruge de offentlige systemer i et gensidigt udbytterigt samarbejde, hvor sigtet er at skabe velfærds- og sundhedsindsatser, som inddrager borgeren som aktiv samarbejdspart og styrker borgernes muligheder for at opnå en grundlæggende autonomi over eget liv.

Anvendt litteratur

Albert, M. L. K., T. Penna-Cooper, og R. Downing

- 2015: Youth pathways: in and out of homelessness in the capital region. Ontario: Greater Victoria Coalition to end Homelessness.

Arnrfjord, S.

- 2015a: Forskning i Williamscafe, *Vision mission* 55.
- 2015b: Social udsathed og tuberkulose i Nuuk, *Tikiusaaq* 2 (23).
- 2016: Sociale udfordringer hos et mindretal af grønlandske kvinder i DK skal håndteres i (Rigs) fælleskab, *Socialpolitisk forening*.

Arnrfjord, S., og J. Christensen

- 2016: Understanding the social dynamics of homelessness in Nuuk, Greenland. *Northern Notes* 45 (Spring/Summer).

Arnrfjord, S., and L. Hounsgaard

- 2015: Problems of Professional Disempowerment – An initial study of social work conditions in Greenland. *Intersectionalities: A Global Journal of Social Work Analysis Research, Polity, og Practice* 4 (1).

Arnrfjord, S., Jensen, A. B., Neergaard, R., og L. Hounsgaard

- 2016: TB og udsathed i Nuuk. *Nakorsanut - Meddelelser fra Grønlands Lægekredsförening* 41 (1).

Brandt, P.

- 2013: *En pamflet om hjemløshed: refleksioner over og kritik af den gennemførte hjemløsestrategi og den efterfølgende evaluering*. København: Projekt Udenfor.

Charmaz, K.

- 2006: *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. London: Sage.

Christensen, J.

- 2013: Our home, our way of life: spiritual homelessness and the sociocultural dimensions of Indigenous homelessness in the Northwest Territories (NWT), Canada. *Social & Cultural Geography* 14 (7): 804–828.

Christiansen, M. S.

- 2016: Forskere vil give grønlandske hjemløse en stemme, *videnskab.dk*.

Dahler-Larsen, P.

- 2008: *At fremstille kvalitative data* (2. udgave). Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Davidoff, P.

- 1965: Advocacy and Pluralism in Planning. *Journal of the American Institute of Planners* 31 (4).

Departementet for Familie og Sundhed

- 2008: *Hjemløs i Grønland – et skøn over samtlige kommuners hjemløse*. Nuuk.

DR2 Morgen

- 2016: Regeringen lancerer nye mål for at hjælpe udsatte m. Jan Sjørnsen. *DR*, 16. maj.

Fievé, J., and P. Hansen

- 2016: Flere Kvinder Søger Hjælp. *KNR*, 25. november.

Flyvbjerg, B.

- 2001: *Making social science matter: why social inquiry fails and how it can succeed again*. Cambridge: Cambridge University Press.

Friedmann, J.

- 1992: *Empowerment – The Politics of Alternative Development*. Oxford: Blackwell Publishers.

Fung, A.

- 2003: Deliberative Democracy, Chicago Style: Grass-roots Governance in Policing and Public Education. In: E. O. Wright and A. Fung (eds.): *Deepening Democracy – Institutional Innovations in Empowered Participatory Governance*. (The Real Utopias Project, 4). London: Verso.

Grønlands Statistik

- 2015: *Indkomststatistik 2014*.
- 2016: *Greenland in Figures*.

Hansen, B., and I. Skaft

- 2009: *Tidlig Indsats Overfor Gravide Familier*. Nuuk: PAARISA.

Hansen, K. E., and A. Thor

- 2013: *Hjemløshed i Grønland*. København: Statens Byggeforskningsinstitut.

Isaac, T. M. T., and P. Heller

- 2003: Democracy and Development: Decentralized Planning in Kerala. In: E. O. Wright and A. Fung (eds.): *Deepening Democracy – Institutional Innovations in Empowered Participatory Governance*. (The Real Utopias Project, 4). London: Verso.

Jensen, F. T.

- 1982: Det spændende projekt »Allu« – Glimt af KFUKs sociale arbejde i Grønland. *Atuagadliutit*, 13. august.

Kleist, P.

- 1997: Hjemløs beder om hjælp. *Atuagadliutit*, 16. december.

Kommuneqarfik Sermersooq

- 2016a: Udvalg for Velfærd, Arbejdsmarked og Erhverv. Referat 18. marts 2016.
- 2016b: Venteliste til INI lejebolig – Generelt om. *Sullissivik*.

Kristensen, L. G., Christensen, E., og S. Baviskar

- 2008: *Børn i Grønland: en kortlægning af 0-14-årige børns og familiers trivsel*. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 09:01. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Kvale, S., og S. Brinkmann

- 2009: *Interview: introduktion til et håndværk* (2. udgave). København: Hans Reitzel.

Lauster, N., og F. Tester

- 2014: Homelessness and Health in the Crowded Canadian Arctic: Inuit Experiences. In: M. Guirguis-Younger et al. (eds.): *Homelessness and Health in Canada*. University of Ottawa Press, s. 87-110.

Ligthart, M.

- 2014: *David Harvey on Marx*. Netherlands: De Balie.

Marx, K.

- 1959: *Economic and philosophic manuscripts of 1844*. Ed. with an introduction by Dirk J. Struik: 5. print. Moskva: Progress Publishers.

Marx, K., og F. Engels

- 1973: Tesser om Feuerbach (1845). *Marx-Engels: Udvalgte skrifter II*. København: Forlaget Tiden.
- 1998: *The German ideology: Including Theses on Feuerbach and Introduction to the critique of political economy* (Great books in philosophy). Amherst, NY. Prometheus Books.
- 2015: *Det kommunistiske manifest*. Den tyske ideologi: København. Nota.

Pedersen, C. P., og P. Bjerregaard

- 2012: *Det Svære Ungdomsliv. Unges Trivsel i Grønland 2011. En Undersøgelse Om De Ældste Folkeskoleelever*. København: Statens Institut for Folkesundhed.

Poppel, M.

- 2016: Citizenship of Indigenous Greenlanders in a European Nation State: The Inclusionary Practices of Iverneq. In: M. Moosa-Mitha and L. Dominelli (eds.): *Reconfiguring Citizenship: Social Exclusion and Diversity within Inclusive Citizenship Practices* (Contemporary Social Work Studies). Routledge.

Roach, R., og B. Rosas

- 1972: Advocay Geography. *Antipode* 4 (2): 69–76.

Rådet for Socialt Udsatte

- 2014: *I Grønland er jeg for dansk, og i Danmark er jeg bare grønlander: udfordringer for udsatte grønlandere i Danmark*. København.
- 2016: *Udsatte grønlandske kvinder i København. En undersøgelse af kvindernes livssituation, problemer, ressourcer og behov*. København.

Sandercock, L.

- 2004: Commentary: indigenous planning and the burden of colonialism. *Planning Theory & Practice* 5 (1): 118–124.

Travis, R.

- 1991: Homelessness, alcoholism, and ethnic discrimination among Alaska natives. *Arctic*: 247-253.

Vammen, T.

- 2003: Fanny Truels Jensen. *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*. KVINFO.

Wright, E. O.

- 1997: *Class Counts – Comparative studies in class analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.